

JUURET

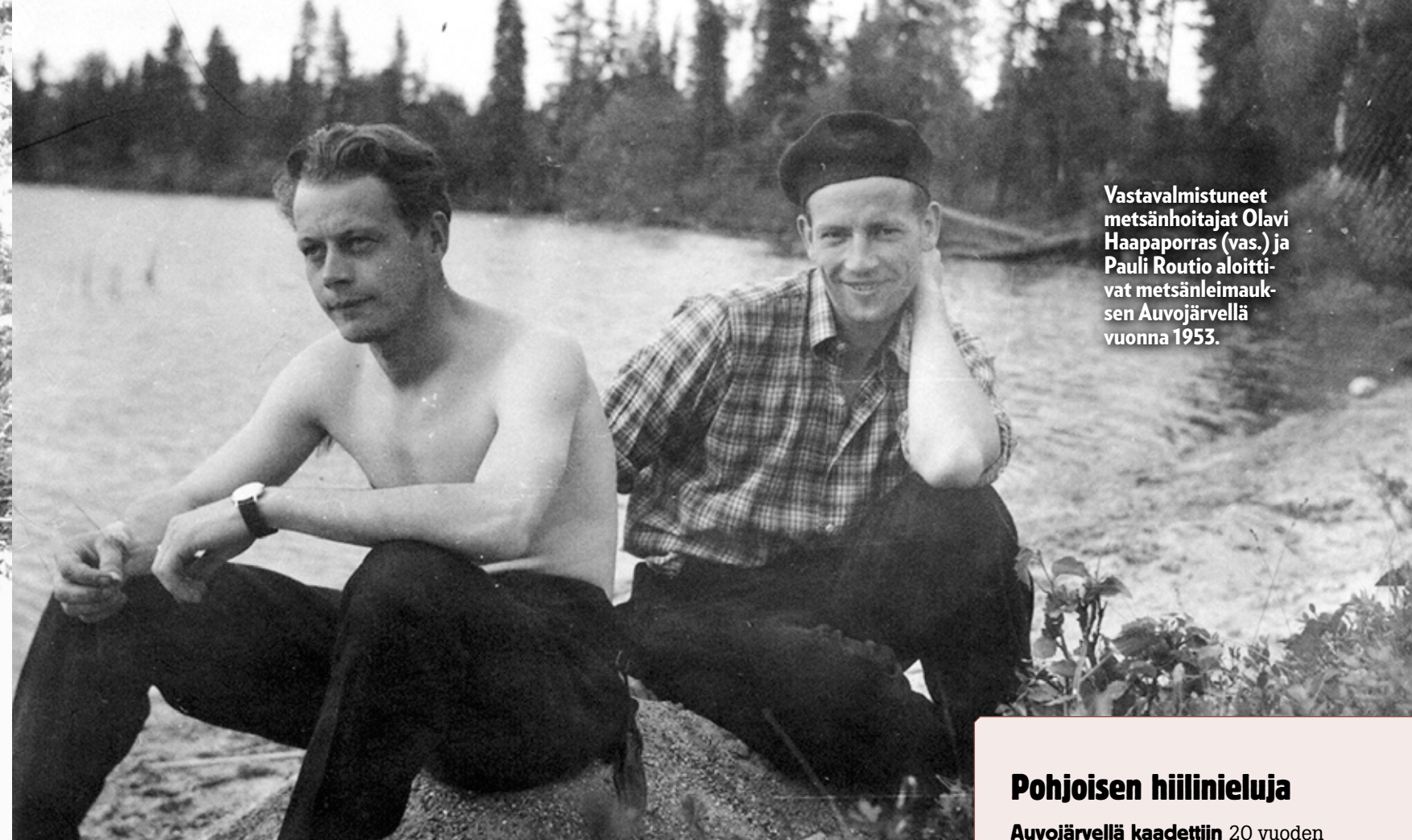
Auvojärven savotta työlisti satoja miehiä ennen metsätöiden koneellistumista. Tukkikuorman ajossa on Viljami Riipi Sodankylästä.

SAVOTOIDEN KULTA-AIKA

Auvojärven savotta Sodankylässä työllisti sadat metsätyömiehet 20 vuodeksi. Savotan vaihteita muistelevat karhukopin kaverit.

Metsähallitus koulutti metsurinsa moottorisahan käyttöön vuonna 1964. Kouluttajat saatiin Auvojärvelle Hirvaan metsäkoululta Rovaniemeltä.

Teksti ja kuvat KARI LINDHOLM
Vanhat kuvat OLAVI HAAPAPORTAAN ja HANNU VAINION ALBUMIT



Vastavalmistuneet metsänhoitajat Olavi Haapaporras (vas.) ja Pauli Routio aloittivat metsänleimauksen Auvojärvellä vuonna 1953.

Pohjoisen hiilinieluja

Auvojärvellä kaadettiin 20 vuoden aikana lähes miljoona mottia puuta 14 500 hehtaarin alueelta. Männiköt hakattiin siemenpuuasentoon, ja metsä uudistui luontaisesti.

Nyt alueella on menossa jo toinen hakkuukierros, ja nuoren puuston kasvu on moninkertainen entiseen verrattuna.

"Lapin suurhakuista" syntyneet nuoret metsät ovat nyt erittäin tärkeitä hiilinieluja", Olavi Haapaporras huomauttaa.



Leimikkoihin aurtettiin varsitiet puunajoa varten. Lumi-auraa kiskoi hevonen.



Jouni Tiuraniemi (vas.) ja Olavi Haapaporras Sodankylästä työskentelivät Auvojärven savotalla pitkään.



Savotan kasöörina toiminut Onni Riipi esittelee taulua, jossa hän hiihtää kilpaa vuonna 1954.

Kymmenet Metsähallituksen suursavotat käynnistyivät Lapin valtionmailla talvella 1953–1954. Puut kaatuivat, kuormat nousivat, lanssit pitenivät. Justeerit rahisivat petäjien tyvillä. Pakkanen paukkui ja tuisku tuuletti. Ikimetsä antoi satoa aamusta iltaan, vuodesta toiseen.

Pohjois-Suomen valtionmaiden jyräävät suurhakkuut siunasi tuore Metsähallituksen pääjohtaja **Nils Arthur Osara** (1903–1990). Metsäekonomian professorina sekä kansanhuolto- ja maatalousministerinä toiminut Osara valittiin metsävaltion johtoon Helsingin olympiavuonna 1952.

Kirveen koskemattomat salot muuttuivat Metsähallituksen käsissä sodanjälkeisen yhteiskunnan tarpeita täyttäviksi talousmetsiksi. Osara oli liikemies, joka näki syrjäseutujen metsät käyttämättä jääneenä valtavana omaisuutena. Sen hyväksikäyttö olisi helppoa suuren yleisön katseilta piilossa.

Ruhjovien suurhakkuiden tuloksena syntyi Osaran aukeita, jättimäisiä avohakkuualoja, joiden pelättiin muuttuvan ikitundraksi. Sodan käyneet metsätoimihenkilöt eivät juuri kyseenalaisaneet saamiensa käskyjä, vaikka työn jälki olisi heitäkin hirvittänyt.

Metsätyö houkutteli

Korean sota (1950–1953) oli juuri päättynyt, ja metsäteollisuuden tuotteille oli maailmalla kova kysyntä. Sotakorvaukset oli maksettu Neuvostoliitolle, ja Suomen metsäteollisuus oli viritetty tuloksentekoon.

Korean suhdanteen ja puun hintapiikin taittuminen kesällä 1952 aiheutti puun hintaromahduksen, mikä vain lisäsi paineita valtion metsien tehokäytölle. Uhkana oli lama ja työttömyys, jota valtioneuvosto ryhtyi torjumaan nostamalla valtion metsien työllistämismelvoitetta.

Valtioneuvosto määräsi Metsähallituksen toteuttamaan pinotavarahakkuita syrjäseutujen metsissä, jossa työttömyys oli pahinta. Hakkuut olivat liiketaloudellisesti kannattamattomia, ja Metsähallitus sai kompensatiota tappiosta.

Teollisuuden puun oston käyttämä rahamäärä nelinkertaistui vuodesta 1950 vuoteen 1952. Siksi valtion metsiä hakattiin

urakalla aina Inaria myöten. Toiveet pak-susta tilipussista houkuttelivat Lapin savotoille tuhansia lentäjätökiä etelästä.

”Muistan elävästi, kuinka jätkät odottivat pohjoiseen meneviä onnikoita Rovaniemen torilla”, kertoo Metsähallituksen aluemet-sänhoitaja evp. **Olavi Haapaporras**, 92, Sodankylästä.

Tyhjätaskuja poikamiehiä

Lähes kaikista Suomen kunnista Lapin savotoille saapuneet tyhjätaskut olivat suunnilleen 20-kesäisiä tilattomia poikamiehiä. Mukana oli puukaarisia pokasahoja ja rullattuja justeereita. Selässä heilui reppu, siinä eväinä leipää ja silavaa. Yllä oli sarkatakki ja pussihousut, päässä lätsä tai huopahattu, jaloissa nahkasaappaat.

Metsänhoitajaksi valmistunut satakuntalainen Olavi Haapaporras saapui Lappiin muiden nuorukaisten tavoin. Hänet pestattiin Metsähallituksen Luiron hoitoalueeseen keväällä 1953. Mies oli jo tehnyt Osaran suurleimikoita Ylikemin hoitoalueessa Savukoskel-la ja Sallassa kesällä 1952.

Haapaportaan ensimmäinen työmaa Uudenmaan läänin kokoisessa

Sodankylässä oli Luostotunturin länsipuolen kairassa uinuva kirveenkoskematon Auvojärvi, jonne Osaran pillarit puskiivat aluksi tieuran.

Auvojärven hakkuut aloitettiin männiköissä kuivilla ja kuivahkoilla kankailla talvella 1953–1954. Kuusikoiden hakkuut aloitettiin 1960-luvun lopulla.

”Leimasin Auvojärvelle ensimmäiset 400–500 hehtaarin kokoiset leimikot”, Haapaporras kertoo. Kaverina oli mukana **Pauli Routio**.

Savottakartano sai sähköt

Auvojärven savotta Sodankylän ja Rovaniemen rajalla oli yksi Pohjois-Suomen suurimmista ja pitkäaikaisimmista metsätyömaista. Se toimi yhtäjaksoisesti vuosina 1953–1973.

Tuona aikana savotta koneellistui, hevoset vaihtuivat maataloustraktoreihin ja edelleen metsätraktoreihin, pokasahat ja justeerit moottorisahoihin.

”Ensimmäiset 20-kiloiset moottorisahat otettiin puunkaatoon talvella 1953–1954. Sahat kevenivät muutamassa vuodessa

niin paljon, että niillä voitiin myös karsia”, Haapaporras selvittää.

Maataloustraktorit jyristelivät hevosten tilalle talvella 1957–1958. Nuffieldit, Fordsonit ja Massey Fergusonit, joita työskenteli Auvojärvellä parhaimmillaan noin sata, olivat kesäisin peltotöissä Pohjanmaalla. Syksyllä ne ajettiin takaisin savotalle.

Auvojärvellä ideoitin Suomen suosituin metsätraktori Ford County, joita oli käytössä parhaimmillaan noin 300. Metsähallituksen hankintatekniikkaa kehiteltiin Rovaniemen Hirvaalla vanhan metsäkoulun tiloissa vuodesta 1956 lähtien.

Savotan ensimmäinen pääpirtti valmistui Maljavaaraan vuonna 1953. Kaksi vuotta myöhemmin Metsähallitus siirsi Maljavaaran kämpän Auvojärvelle ja rakensi sen pohjalta suurellisen savottakartanon, jossa oli jopa sähköt.

Kartanoon kuului kaksikerroksinen miehistökämpä ja lähes 200 neliömetrin kokoinen pääpirtti sekä useita hevostalleja ja muita rakennuksia. Tilaa oli 136 miehelle. Savotalla ilmestyi oma lehti, ja siellä pidettiin talvisin hiihtokilpailuja. Alueella oli 6–7 muutakin kämppää.

Sellutehdas Kemijärvelle

Sodankyläläinen **Onni Riipi**, 85, sai apu-työnjohtajan pestin Auvojärvelle Seipäjoen työpaikalle kesäkuussa 1954. Työnä oli pinotavaran teon valvonta.

Pinotavara oli kuusista ja männyistä tehtyä kaksimetristä pöllä, joka parkattiin kelluvuuden parantamiseksi uitossa. Kyseessä oli havukuitu, sitä tarvittiin Kemi Oy:n sellutehtaalla Kemian Karihaarassa. Puut uitettiin Seipäjoen ja Raudanjoen kautta Kemijokeen.

Niin sanotun nollarajan poistamiseksi valtio perusti Kemijärvelle sellutehtaan, joka nosti Lapin puun kysyntää suuresti. Kemijärvi Oy aloitti sellunkeiton vuonna 1965. Tehdas käytti huomattavia määriä myös Neuvostoliitosta hankittua puuta.

Pinotavara tehtiin kesällä, jotta se kuivuisi paremmin, ja parkattiin lanssissa keväällä. Parkatut puut ajettiin rantaan uittoa varten. Uittoroikkia oli kolme, ja jokaisessa työskenteli 10–15 miestä. Ötökkäläki ei vielä haitannut havupuun varastointia metsässä. Riipi muistaa, että kuoriaisia parveili san-kasti siellä, missä puuta oli varastoituna.

”Pinotavaraa parkattiin vielä talvella, ja jos sitä oli paljon, se jätettiin törmälle odotamaan seuraavaa kevättä.”

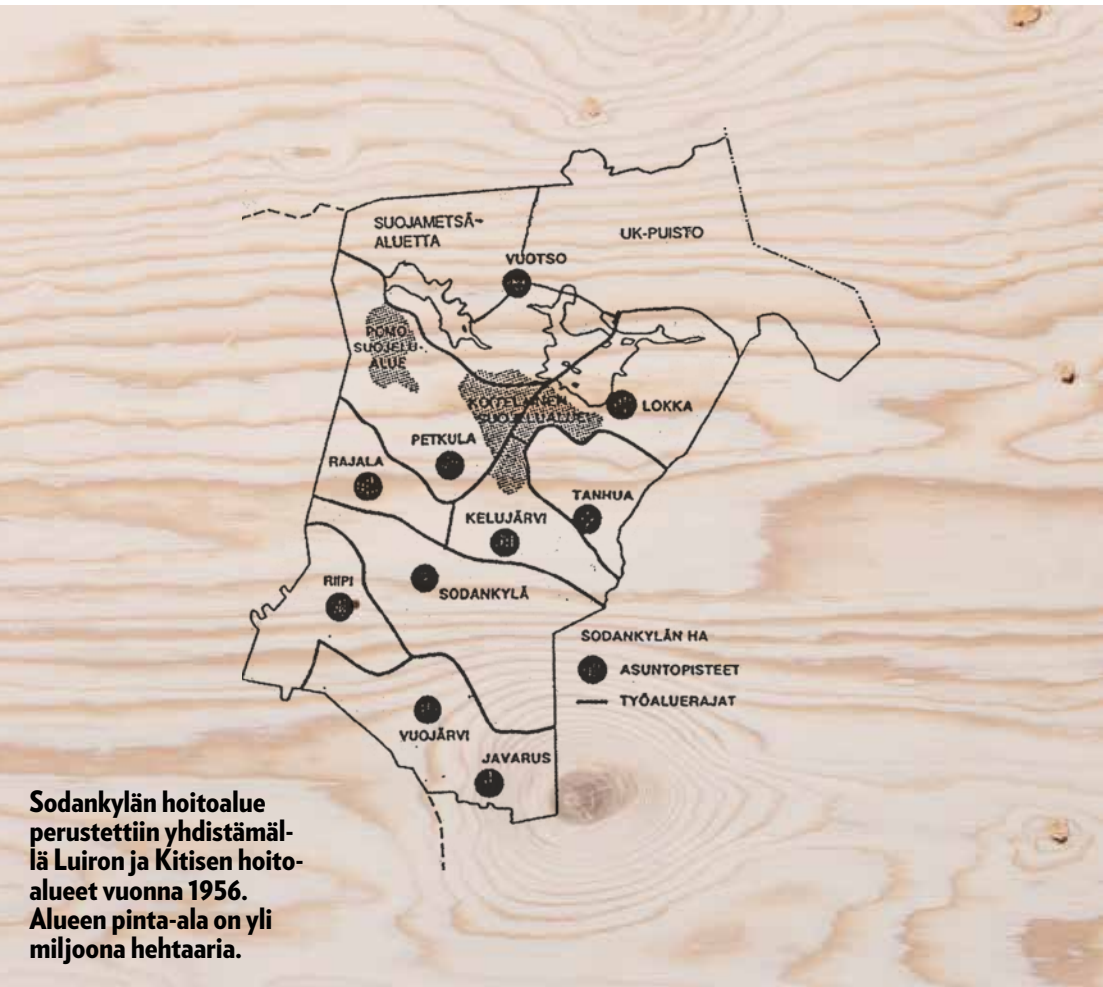
Myöhempinä vuosina osa puusta ajettiin kuorma-autoilla Rovaniemen sahalle, jonne



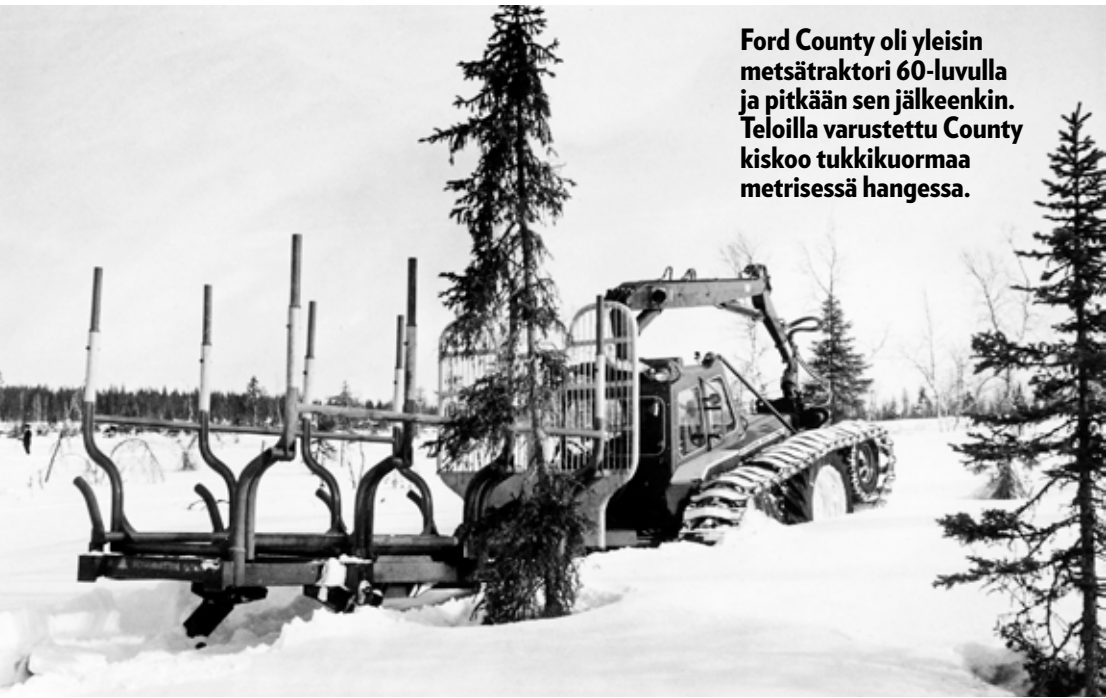
Työtä tehtiin puserois-sa, pussihousuissa ja lapikkaissa hevos- ja lihasvoimin.



Metsänhiihtäjän työhön kuului muun muassa korjuujäljen valvonta palstoilla.



Sodankylän hoitoalue perustettiin yhdistämällä Luiron ja Kitisen hoitoalueet vuonna 1956. Alueen pinta-ala on yli miljoona hehtaaria.



Ford County oli yleisin metsätraktori 60-luvulla ja pitkään sen jälkeenkin. Teloilla varustettu County kiskoo tukkikuormaa metrisessä hangessa.



Aluemetsänhoitaja Aimo Lifländer eli ”Lihvi” puhuttelee uittomiehiä Auvojärven savotalla. Lihvi ja Olavi Haapaporras valmistuivat metsänhoitajiksi Hyytiälästä samalta kurssilta.

matkaa tuli lähes sata kilometriä. Näin alkoivat puutavaran kaukokuljetukset.

Illalla tapettiin aikaa

Savotan arki kulki rutiinien tahdissa. Hakkurit eli puunkaatajat heräsivät kahville aamu-kuudelta, hevosmiehet jo aiemmin. Kahdeksalta syötiin perunat ja käristys, jonka jälkeen paineltiin palstoille. Kämpälle palattiin neljäksi, jolloin tarjolla oli päivällinen.

Metsäeväät – leivät, voi, suolaläski ja makkarat – piti ostaa itse. Ne nautittiin pakasessa tai sulateltiin tervastulilla. Samalla keiteltiin nokipannukahvit.

Työajan ulkopuolella huollettiin työkaluja ja vietettiin joutoaikaa. Kämpän pihalla oli usein kasa sahanpurua, joka oli peitetty pressulla. Siinä oli savotan painimatto.

Onni Riipi harrasti painimista, kuten moni muukin nuorukainen siihen aikaan. Savotoille jo 12-vuotiaana lähtenyt Riipi oli kova urheilumies. Arvokkain saavutus oli hiihdon SM-kultamitali nuorten 15 kilometriltä talvella 1952–1953.

Savotalla työskenteli karhun oloinen ja yli kaksimetrinen nurmolainen lentojätkä, jota toiset yllyttivät painiotteluun lyhykäisen Riipin kanssa.

”Painipitäjästä kotoisin oleva jätkä sanoi, ettei hän rupea ruhjottavaksi. Hän tiesi, ettei painiotteet osaaville pikkumiehille pärjää isokaan mies.”

Nurmolainen oli oikeassa. Eräs yllytys-hullu sai kokea Riipin käsittelyssä täyslindenin, jonka jälkeen kaveri koikkelehti kämpän ritsille huojuvin askelin.

”Siinä näitte, miten kävi. Olen nähnyt samanlaisia heittoja ennenkin.”

Kalaa ja kuhertelua

Karhukopin miehillä eli savotan henkilökunnalla oli lupa kalastaa Auvojärvestä, jossa oli siikaa ja isoja särkiä.

Suurin järvestä verkotettu särki painoi 1 790 grammaa, ja se voitti Lapin kansan kalakilpailun. Kunniakirja roikkuu Auvojärven konttorin seinällä.

Aikaa tappaakseen jätkät tekivät kolttosia toisilleen, rohkeimmat myös kämpän kokille. Yksikin koiranleuka satuili kokkina toimineelle ikäneidolle: ”Neiti, minä rakastan teitä.” Tämä kiersi kätensä jätjän kaulaan, mutta ote kirposi, kun jätkä jatkoi: ”Minä rakastan myös maanteitä, rautateitä, metsäteitä ja pikkuisia polkujakin.” Tarina ei kerro, miten jätjän ruokahuolto sujui jatkossa.

Lentojätkien joukossa Auvojärvelle saapui urheilumiehiä, kuten keihäänheiton

maailmanennätysmies ja olympiamitalisti **Yrjö Nikkanen** (1914–1985). Hänen Kotkas-vuonna 1938 heittämä maailmanennätys, 78,70 metriä, ylitettiin vasta vuonna 1953.

”Menin palstaan lukemaan pöllejä ja sattuiin Ykän kanssa samoille tulille. Utelin, että miten mestarismies tänne päätyi. Hän totesi, että maine ja kunnia on vain hetkelistä.”

Ykä Nikkanen esiintyy myös **Timo Sandbergin** metsätyömiehistä kertovassa savotaromaanissa Elämänluukku.

Savotoilla riitti tuotua

Työnjohtaja Riipistä tehtiin Auvojärven savotan kasööri vuonna 1958. Aluemetsänhoitajana Sodankylässä toiminut **Aimo Lifländer** eli Lihvi päätti asiasta savotan ukkoherra **Alvar Pudaksen** kanssa sen kummemmin Riipiltä kysymättä. Mies kutsuttiin karhukoppiin, ja asia oli ilmoitusluontoinen. Riipi on hoitanut pikkuhan-kinnat Sodankylän ympärillä, on hyvä laskemaan, ja hyvä on käsialakin, Lihvi perusteli.

”Savotan miesvahvuus oli silloin yli 200. Tein noin 400 tiliä kuukaudessa”, Riipi muistele.

Hakkureiden keskiansio palstasta oli 3 000 markkaa. Kasöörin kuukausipalkka oli aluksi 55 000 markkaa. Useiden devalvaatioiden takia palkkoja on vaikea verrata metsäalan nykyansioihin.

Kerran Auvojärvelle saapui Suomen korkein metsäviranomais, ylimetsänhoitaja **Veikko Pohjanpelto**. Riipi oli jälleen tekemässä tilejä, kun konttoriin saapastellut Pohjanpelto tiedusteli hänen palkkaansa. Summan kuultuaan ylimetsänhoitaja murahti Lifländerille, että ”maksat kasöörille huonosti”.

”Kun teet itsellesi seuraavan tilin, se on kymmenen tuhatta markkaa suurempi kuin nyt”, Lifländer sanoi Riipille.

Vertailun vuoksi: ukkoherran palkka oli 75 000 markkaa kuukaudessa.

Savotoilla riitti rahaa, eikä jätkä joutunut työttömäksi. Jos ei muuta ollut tarjolla, aina oli pöllintekoa.

Kasööri yritettiin ryöstää

Rahaa oli kasöörin salkussakin, sillä tilit luettiin jätkille kouraan.

Eräänä aamuna Riipi oli joutua ryöstön kohteeksi saapuessaan savotalle Sodanky-

lästä. Nahkaisessa salkussa oli sillä kertaa 500 000 markkaa kahisevaa.

Riipi pudottautui postiauton kyydistä Auvojärven tiehaarassa, josta oli vielä 14 kilometrin patikkamatka pääpirtille.

Reilun kilometrin kävelyn jälkeen Riipi yhytti kaksi lentojätkää Siikaselässä. Jätkät huomasivat Riipin savotan kasööriksi ja käskivät luovuttamaan rahasalkun heille.

”Minä siihen, että en anna. Jätkät tuumasivat, että he ottavat sen sitten. Olin hyvässä kunnossa. Heitin salkun selkääni viilekkeistä, lähdin juoksemaan ja huikkasin, että ottakaa kiinni jos saatte.”

Siikaselän laella Riipi kääntyi, vilkutti vaaran puoliväliin hyytyneille jätkille ja jatkoi juoksemista. Poliisia ei tilattu, vaan asia jäi siihen. Jos jätkät olisivat palanneet savotalle, heille olisi ollut luvassa sakinhi-

Oma lukunsa olivat sodan kauhuissa psyykkisiä vammoja saaneet.

vutusta. Siitä olisi pitänyt huolen ankara kämppäläki. Siihen aikaan savotalle pyrkivien papereita ja taustoja ei kyselty, töihin pääsivät niin rehelliset kuin retaleetkin. Oma lukunsa olivat sodan kauhuissa psyykkisiä vammoja saaneet, joita pidettiin erikoisina ja varottiin suuttamasta.

Kämpät hiljenivät

Onni Riipi siirtyi kasöörin tehtävistä Met-sähallituksen riistapoliisiksi vuonna 1965. Riipin tehtävät sai jämäpti metsäteknikko **Jouni Tiuraniemi**. Haapaporras oli ottanut hänet harjoittelijaksi Auvojärvelle vuonna 1959. Tiuraniemi toimi kasöörina savotan viimeiset vuodet.

Lifländer pestasi Auvojärvelle kymmen-kunta vakituista metsuria, joiden koulutus aloitettiin 1964. Se oli lähtölaukaus lentojätkien ajan päättymiselle.

”Metsähallitus takasi metsureille omakotitalojen lainat, ja sahataravarakin saatiin ilmaiseksi. Talot nousivat Vuojärven kylälle”, Riipi sanoo.

Auvojärven hakkuut hiipuivat 1970-luvun alussa, kuten muillakin Lapin suursavotoilla. Metsähallitus oli ryhtynyt metsureiden kotikuljetuksiin vuonna 1969, ja kämpät hiljenivät.

Metsurit asuivat kotonaan ja kävivät savotoilla töissä kuin herrat konsanaan. Lentojätkät palasivat enimmäkseen kotikonnuilleen, mutta muutamat heistä asettuivat Lappiin. ●



Metsäeväät sulateltiin ja hotkaistiin tervastulilla samalla, kun kahvi valmistui nokipannussa.



Ennen metsätöiden koneellistumista tukit lastattiin rekeen hartiavoimin.